

gjennom konsulentoppdrag. I denne forbindelse må nevnes at Myrselskapet har hatt et *meget tilfredsstillende samarbeid* — og fått god støtte — av *Landbruksdepartementet* v/*Jorddirektoratet*. Jorddirektoratet har etter forutgående vurdering og innstilling refundert utgiftene med undersøkelser og planlegging vedrørende bestemte dyrkingstiltak eller senkingssaker m.v., som er rekvirert av direktoratet, jordstyrer eller sammenslutning av grunneiere.

Myrselskapet skaffer seg dessuten betydelige inntekter ved konsulentoppdrag som blir betalt eller refundert. Når det gjelder oppdrag som ligger utenfor direkte landbruksinteresser, har Selskapet tatt vanlige konsulentonorarer for det arbeid som er utført.

Slik som forholdene må ventes å ville utvikle seg frykter vi at tilgangen på driftsmidler blir vanskeligere. Selskapets finansieringsmuligheter vil neppe bli tilstrekkelig for å kunne utvide forsøksvirksomheten i pakt med behovet. Det er derfor nødvendig at Staten her må komme sterkere inn i bildet når det gjelder driften av denne virksomhet. Behovet for økt forsøksvirksomhet er så stort at denne sektor av myrsaken på ingen måte bør bli liggende etter.

* * *

Landets store myrarealer og torvforekomster venter på utnyttelse til fordel for land og folk. Det kreves undersøkelser, forsøksvirksomhet, forskning, planlegging og veiledning. Det er i dette bildet Det norske myrselskap har sin plass å fylle.

FUNN AV MENNESKELIK I NORSKE MYRER

Menschenfunde in norwegischen Mooren.

Av dr. Alfred Dieck, Hannover.

Til arkeologiens oppgaver hører beskrivelse av jordfunnenes form, samt kronologisk og materiell bearbeidelse av funnene. Videre skal arkeologen forsøke å gi opplysninger om de sosiologiske og økonomiske levevilkår, samt den åndelige og psykiske verden de mennesker levde under som for lenge siden laget gjenstandene, eller som nå selv blir funnet i mer eller mindre god forfatning.

En mengde gjenstander og kropprester fra forskjellige tidsperioder befinner seg i mineraljord. Funn av denne art har medvirket til at fortidsforskningen har kunnet løse antropologiske og kulturhistoriske problemer.

Vesentlig rikere opplysninger gir imidlertid slike funn i myr da denne jordart på en forbausende god måte konserverer lite motstandsdyktig materiale på grunn av spesielt gunstige biologiske

og kjemiske forhold. Det kan være gjenstander for fredelig eller krigersk bruk, bekledningsdeler, menneske- eller dyrekropper osv. Myr-funnene bidrar til at vitenskapen kan levendegjøre for våre øyne en verden som fra århundrede, ja i mange tilfeller sågar fra årtusener er nesten sporløst forsvunnet.

Men slike funn — likegyldig av hvilken art — har bare virkelig verdi når de straks etter avdekningen blir liggende uberørt og noe tildekket, inntil en museumsfagmann får tatt hånd om alle viktige data og omstendigheter m. h. t. fortolkninger og dateringer.

Av myrfunn henledes oppmerksomheten seg spesielt til funn av kroppsrester av mennesker («Hominidmyrfunn», «myrlik»). Dette beror på en naturbetinget interesse for disse skapninger som en gang liknet oss.

Etter årlange studier av arkiver og i museer i nesten alle deler av Europa, har det lyktes forfatteren av denne artikkel å bringe opplysninger om vel 900 mennesker som er funnet i myr. Tidligere kjente forskningen til bare 71 funn.

De 900 likfunn i myr fordeler seg over et tidsrom som strekker seg fra myrenes dannelse etter at fastlandsisen trakk seg tilbake (begynnelsen av den eldre steinalder i Skandinavia), og fram til den aller nyeste tid. De langt fleste funn stammer fra Nordeuropas lavland, fra Rhinen til Memel, fra Danmark og fra de britiske øyer. I Finland kom 36, og i Sverige 20 slike funn for dagen. Fra Norge kjenner forfatteren til minst 10 myrfunn av mennesker, og i et område kan en av stedsnavnet slutte at for flere generasjoner siden ble det funnet et menneske i myr. Det gjelder *Daumannsmyra* — en myr overfor Alsøy utenfor Ranafjorden. Videre er jeg gjennom en notis om Nord-Norge blitt kjent med at «myrbegravelse der var vanlig». Det dreier seg formodentlig om en middelaldersk begravelsesmåte. På grunn av unøyaktige notater er det uklart om det dreier seg om begravelse av et fullstendig lik eller bare deler av liket — bare kroppen uten hode. I siste tilfelle trenger det ikke ubetinget å ha vært tale om henrettede. En annen tydningsmulighet viser en til i det etterfølgende.

Undersøkelser hittil av de 900 funnberetninger viser at en betraktelig del av menneskefunnene i myr kan gis en profan tydning. Det dreier seg her om ulykkestilfeller, normal begravelse, drepte i kamp, mord eller kroppsrester av henrettede. Mange funn ble dessverre så lite fagmessig behandlet at tydningen av enkeltheter av disse ikke kunne gjøres forsvarlig. Hit hen hører også de norske funn av menneskerester fra Dalen (nr. 7) og Jamtøy (nr. 8), begge fra Hitra i Sør-Trøndelag. Likeså et funn i ca. 1870 ved Tjuvholmen (nr. 3) i Helgeland. Her dreier funnet seg om et skjelett av en voksen person kledd i vadmelstoff.

En annen del av «Hominidmyrfunn» kan — etter at hvert enkelt tilfelle er bevist — henføres til religiøse motiver eller til skikk og

Fig. 1. Funnsteder for myrlik i Norge.

bruk (f.eks. gaver til de døde eller spesielt til ære for de døde). Det kan også dreie seg om menneskeofring eller rester av kannibalisme — noe som også forekom inntil vikingetiden i Europa.

Det hittil eldste norske menneskefunn i myr stammer fra en ca. 60 årig mann av liten legemsbygning, bare 1,60 m høy. Han ble funnet i begynnelsen av mars 1952 ved Bleikvik (nr. 10), Skåre, Rogaland av Sverre Vikse, og tatt vare på av museumsbestyrer Tuastad ved Stavanger Museum. Tuastad meddelte at skjelettdeler var funnet ca. 70 cm dypt i leire under et skjellsandlag i en myr som lå ca. 2,5—3 m over havet (flomålet). I samme myr var for om lag 40 år siden, altså ca. 1912, gravd frem rester av et hvalskjelett, og i 1949 noen hvirvler og ribben av hval. De lå i skjellsandlaget over leiren.

At det befant seg rester av en eller to hvaler i skjellsandlaget etter at menneket på en eller annen måte var død og kommet inn i myra, viser at landet tidvis lå dypere enn havet før det igjen hevet seg. På grunnlag av en pollenanalytisk datering av skjelettet, synes det å kunne føres tilbake til første del av tapestransgresjonen. Etter arkeologiske tidsperioder skulle dette bety at skjelettet kan dateres til den eldre skandinaviske steinalder, sannsynligvis i begynnelsen av vestnorsk Nøstvetkultur eller umiddelbart før, dvs. ca. 5 000 år f.Kr.

Fra omtrent samme tid stammer 2 enkelte kvinnehoder. De kom for dagen i årene 1930 og 1931 i Leinesmyra, Nord-Trøndelag (nr. 4 og 5) i en avstand av ca. 30 cm fra hverandre. Dessverre ble disse funn meldt til politiet og ikke til vedkommende museum. Til tross herfor lyktes det å datere funnene pollenanalytisk. Den hjernemasse som var til stede ved bergingen kunne imidlertid ikke undersøkes nærmere, da den var for sterkt destruert før fagfolk kunne ta seg av funnene.

Skikken å begrave bare hodet i myra på en naturlig måte, mens de andre kroppsdelene — eller omvendt — ble overlatt å forsvinne på en eller annen måte, kan spores tilbake til forskjellige kulturperioder i nesten alle verdensdeler. Ellers er omkring 1/5 av alle oppdagede menneskerester i Europeiske myrer funn av enkelte kranier. Også funnet i 1878 ved Tjeldværøy, Hitra, Sør-Trøndelag (nr. 9) kan henføres hertil. Ofte forekommer også andre biting sammen med funnene. Således ved Fjeldværøy enkelte steiner, og ved noen danske funn lå hundehoder ved siden av menneskehodene.

To spesielle funn må nevnes som komplettering av denne gruppe Hominidmyrfunn. Et av disse ble også funnet i Norge. Det dreier seg om et funn fra Kvi, Bodin i Nordland (nr. 2). Her lå den hodeløse kropp i en kiste; hodet var altså anbrakt et annet sted. Et tilsvarende parallellfunn ble gjort i mineraljord i 1933 ved Rønsholmen på Ørland. Det interessanteste funn av dette kompleks befinner seg i Det irske nasjonalmuseum i Dublin, det ble reddet i 1953 ved Clongownagh. Her var alle knokler og hodehuden i behold på det påkledde lik, bare selve hodeskallen (kraniet) var borte og begravd et annet sted.

Tro på gjengang og liknende settes i forbindelse med slike hodefunn eller kroppsfunn uten hode — noe som også kan tilbakeføres til funn i mineraljord. I mange tilfeller kan dette stemme. Men i denne forbindelse skal også påpekes: Den bekjente romerske 12-tavle-lov *Lex duodecim tabularum* fra midten av siste årtusen f.Kr. sier om dette, at ved dødens inntreden utenfor landet skal endel av kroppen fjernes og tas med til hjemlandet. Således ble hodet av den romerske hærfører Varus som var hærfører i slaget ved Teutoburger Wald i året 9, bragt til Rom ved formidling av Marbods. En annen tolkningsmulighet for hodefunn i myr finner vi i *Vita Arnulfi mettensis* 12, hvor det heter: «Etter at hodet er fjernet, skal liket etter hedensk skikk overgis til flammen». Arnulf er for øvrig den eldste av kjente forfedre til Karl den store.

Hodet spiller — slik som hjertet eller underkjevene (som «pars pro toto» = stedfortredende del av det hele, nemlig hele kroppen) en vel ikke ubetydelig rolle i alle folkeslags tro. Hodet gjelder som sete for livskraften. Derfor har også den katolske kirke allerede siden den tidligste middelalder henvendt oppmerksomheten til hodet på helgener ved å utsmykke disse kunstnerisk. Edelstenbesatte hoderelikvier skulle de troende ære. Det mest berømte hoderelikvie er kanskje Den hellige Elisabeth fra Thyringen i Marburg. Dette befinner seg i Stockholm som et krigsbytte fra 30-års krigen. Keiser Fredrik II satte en sammenklappbar kongekrone til reisebruk oppå et hoderelikvie som en særlig ære for sine slektninger.

Foruten de ovenfor nevnte menneskerester fra myr: Dalen, Jamtøy, Tjuvholmen, Bleikvik, Leinesmyra, Fjeldværøy og Kvi er tidligere menneskefunn fra myr i Norge kjent fra Sør-Kil, Hegra i Nord-Trøndelag og fra Skjoldehamn, Dverberg i Vesterålen. Ved Sør-Kil (nr. 6) ble det i 1879 funnet et godt bevart skjelett av en 163,5 cm stor kvinne. På brystet lå små perler av leire og rav som viste at kvinnen levde i det 9. årh. etter Kristus, altså i den eldre Vikingetid. Myrliket fra Skjoldehamn (nr. 1) dreier seg om et påkledd lik av en mann. Han var viklet inn i et stort ulldekke som ble holdt sammen av lærreimer og smale bånd, og lå på en reinsdyrfell. Det ser ut til at 8 mann bar den døde til myra i «uinnvidd jord» i midten av det 15. århundrede. Tvers under den døde lå 4 eller 5 korte bjørkestenger — de tjente vel som båre.

Så langt noen opplysninger om menneskefunn i norske myrer og deres lidelsesfeller fra andre europeiske myrer. Det viser seg at det finnes mange tydningsmuligheter av funnene. Men det er tydelig hvor viktig det er at ethvert uvanlig funn av mennesker eller dyrerester, hårflatter og kargjenstander av enhver art i myr blir liggende *uberørt inntil* en museumsfagmann kan ta hånd om sakene. Først da blir det mulig å finne ut av funngjenstandenes kulturelle bakgrunn, hva som førte til at disse gjenstander ble overlatt til myra for 7 000 eller 100

år siden. Men disse historiske kjensgjerninger er ofte vesentlig mer verdifulle enn selve funnet, da

The proper study of mankind is man!

(Det egentlige studium av menneskene er studiet av mennesket!
(Pope, 1733)).

Fig. 2. Bilde av kledningen fra Skjoldehamn. Den oppbevares i Tromsø museum, Arkeologisk avdeling.

Resymé.

In den Mooren Europas wurden bisher über 900 menschliche Moorleichen gefunden. 10 von ihnen kamen in norwegischen Mooren zu Tage; doch gibt es — allerdings zZt. noch nicht näher untersuchte — Hinweise auf noch weitere Funde dieser Art in Norwegen.

Die bisherige Auswertung ergab, dass ein beträchtlicher Teil der Menschenfunde im Moor profan zu deuten ist; es handelt sich um Unglücksfälle, normale Bestattungen, Kampftötungen, Morde oder Körperreste von Hingerichteten. Ein anderer Teil lässt erkennen, dass religiöse oder brauchtumsmässige Motivationen hineinspielen; doch muss das für jeden einzelnen Fund nachgewiesen werden.

Näher eingegangen wird vor allem auf die älteste norwegische Moorleiche, auf den 60-jährigen Mann von Bleikvik, der auf Grund pollenanalytischer Untersuchungen in die Zeit um 5000 v.Chr. zu datieren ist. Des weiteren werden die beiden einzelnen weiblichen Köpfe mit erhaltenem Gehirn von Leinesmyra aus etwa gleicher Zeit aufgeführt und Deutungshinweise hierzu gegeben.

Betont wird, dass entdeckte Funde unberührt im Moor liegen bleiben müssen, bis ein Museumsfachmann sie birgt, da die Erkenntnis über die Fundumstände oft wichtiger ist als der Fund selbst und sie ausserdem — gleich einem Geschichtsbuch — uns einen Einblick gibt in längst vergangene Zeiten.

* * *

Denne beretning av dr. *Alfred Dieck*, Hannover, minner oss om betydningen av å være oppmerksom på at også myrene her i landet kan skjule mange ting av historisk eller arkeologisk interesse. En del av de funn som omtales er tidligere beskrevet, bl.a. av Th. Petersen: «Trekke fra gammel rettspleie i det Nordenfjeldske Norge», Viking 1944. Nevnte artikkel, som inneholder en omfattende litteraturliste bl.a. om funn i myr, kan lånes fra Universitetsbiblioteket i Oslo, Norske avdeling.

Vi vil gjerne benytte denne anledning til å anmode alle som «graver i myr» om å være oppmerksom på at funn av forskjellige slag vil kunne ha stor interesse for å belyse vår historie og oldtid. Eventuelle funn må straks dekkes til og eksperter på området tilkalles omgående.

Red.